

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
Національний науковий центр
«Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»

ПРИХОДЬКО Владлена Олександрівна

УДК 343.982.33

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА
ВИКОРИСТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ОБЛІКІВ МВС УКРАЇНИ**

12.00.09 — кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків — 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному університеті внутрішніх справ.

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук,
КІКІНЧУК Василь Васильович
Харківський національний
університет внутрішніх справ,
завідувач кафедри криміналістики, судової
експертології та домедичної підготовки.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,
ПИРІГ Ігор Володимирович,
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ,
професор кафедри криміналістики
та домедичної підготовки;

кандидат юридичних наук,
ДАВИДЕНКО В'ячеслав Віталійович,
Головне управління Національної
поліції в Харківській області,
заступник начальника –
начальник кримінальної поліції.

Захист відбудеться 12 березня 2021 року о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.896.01 у Національному науковому центрі «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України за адресою: 61177, м. Харків, вул. Золочівська, 8а.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України за адресою: 61177, м. Харків, вул. Золочівська, 8а.

Автореферат розіслано 9 лютого 2021 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. В. Хоша

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Рух України у напрямку демократизації, наближення до європейських цінностей неможливо без глобальних змін соціально-економічних відносин у суспільстві, заснованих на повазі до загальнолюдських цінностей, дотриманні прав людини. Значну роль у процесах перетворення суспільства відіграють правоохоронні органи, одним з завдань яких є «захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування» (ст. 2 КПК України).

Розслідування кримінальних правопорушень є специфічним видом діяльності суб'єктів, які його проводять, що полягає у збиранні, дослідженні, оцінці та використанні доказів з метою вирішення завдань кримінального провадження. У свою чергу доказами є фактичні дані, отримані в установленому порядку, тобто певна інформація про подію кримінального правопорушення, осіб, причетних до нього та інші обставини. Тобто, процес розслідування є ні чим іншим, як діяльністю з отримання доказової інформації. Від кількості та якості отриманої суб'єктами розслідування інформації залежить кінцевий результат. Одним з джерел вагомої для розслідування інформації є криміналістичні обліки, що функціонують у підрозділах МВС України.

На сьогодні є певні проблеми, що виникають як у процесі формування, так і під час використання криміналістичних обліків, що пов'язані з низкою об'єктивних та суб'єктивних причин, серед яких: оновлення особового складу підрозділів, що здійснюють функціонування криміналістичних обліків, та втрата при цьому кваліфікованих професійних кадрів; недостатнє технічне оснащення підрозділів техніко-криміналістичного забезпечення поліції, внаслідок чого недостатньо слідової інформації, що становить основу будь-якого обліку; низька комп'ютеризація та автоматизація процесів обробки інформаційних баз даних та ін. Однією з причин є відсутність науково-розроблених рекомендацій з комплексного використання існуючої системи криміналістичних обліків у розслідуванні.

Загальним проблемам розслідування кримінальних правопорушень та використанню при цьому криміналістичних обліків приділялась значна увага з боку таких вітчизняних науковців, як Ю. П. Аленін, Л. Ю. Ароцкер, В. П. Бахін, В. Д. Берназ, В. Д. Басай, А. І. Вінберг, А. Ф. Волобуєв, В. Г. Гончаренко, І. В. Гора, М. В. Даньшин, В. А. Журавель, А. В. Іщенко, Н. І. Клименко, І. І. Когутич, В. А. Колесник, В. О. Коновалова, В. С. Кузьмічов, В. В. Лисенко, В. К. Лисиченко, В. Г. Лукашевич, В. О. Малярова, Г. А. Матусовський, О. І. Мотлях, О. В. Одерій, І. А. Петрова, І. В. Пиріг, А. М. Погорецький, М. В. Салтевський, М. Я. Сегай, Е. Б. Сімакова-Єфремян, О. П. Снігерьев, З. М. Соколовський, Р. Л. Степанюк, В. М. Стратонов, О. Ю. Татаров, В. В. Тіщенко, І. Я. Фрідман, Л. Д. Удалова, П. В. Цимбал, К. О. Чаплинський, Ю. М. Черноус, С. С. Чернявський, В. М. Шевчук, В. Ю. Шепітько, М. Г. Щербаковський, Б. В. Щур, В. В. Юсупов та ін. Їх наукові досягнення стали основою проведеного дослідження.

Безпосередньо дослідженню проблем формування та використання криміналістичних обліків МВС України приділено увагу у монографічних дослідженнях Є. Д. Лук'янчикова «Методологічні засади інформаційного

забезпечення розслідування злочинів» (2005 р.), В. В. Бірюкова «Теоретичні основи інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів» (2009 р.), В. Г. Хахановського «Проблеми теорії і практики криміналістичної інформатики» (2010 р.). Окремим питанням проблеми присвячено кандидатські дисертації: В. І. Пашко «Наукові та методичні основи організації і використання експертно-криміналістичних обліків ОВС України» (м. Київ, 1995 р.), С. В. Кадук «Криміналістично-довідкові колекції та їх значення у розслідуванні злочинів» (м. Київ, 2010 р.), А. Е. Волкової «Формування і використання інформаційно-довідкових колекцій експертної служби МВС України» (м. Запоріжжя, 2012 р.) та Д. В. Дабіжі «Використання обліків та інформаційних систем при розслідуванні кримінальних правопорушень» (м. Київ, 2017 р.). Однак, у сучасних умовах інформатизації суспільства, розвитку телекомунікаційних мереж та інформаційних технологій, забезпечення правоохоронних органів необхідною інформацією виходить на новий рівень. Саме тому, наукові розробки діяльності з функціонування та використання криміналістичних обліків при розслідуванні кримінальних правопорушень потребують постійного вдосконалення та оновлення, що обумовлює актуальність проведеного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до основних положень Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр., затвердженої Указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276; тематикою наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок Міністерства освіти і науки України на 2019–2021 рр., затвердженою наказом Міністерства освіти і науки України від 28 грудня 2018 р. № 1466 (п. 34–39); Тематиці наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 рр., затвердженого наказом МВС України від 11 червня 2020 р. № 454 (п. 26). Дисертацію виконано у межах науково-дослідної теми Харківського національного університету внутрішніх справ «Теоретичні та практичні основи формування і реалізації криміналістичних методик розслідування злочинів» (номер державної реєстрації 0113U008198). Тему дисертаційного дослідження уточнено Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ (протокол № 6 від 26 червня 2018 р.) та схвалено координаційним бюро Національної академії правових наук України.

Мета і завдання дослідження. *Мета* дослідження полягає у вирішенні конкретного наукового завдання з розробки рекомендацій щодо функціонування та використання криміналістичних обліків МВС України у розслідуванні кримінальних правопорушень. Комплексність мети, її багатоплановість зумовили необхідність вирішення наступних *завдань*:

- визначити історичні періоди формування криміналістичних обліків та наукових основ їх використання при розслідуванні;
- визначити сутність, об'єкти та значення криміналістичних обліків МВС України;
- надати характеристику нормативно-правових актів, що регламентують організацію функціонування та використання криміналістичних обліків МВС України;
- розробити класифікацію криміналістичних обліків МВС України;

— охарактеризувати криміналістичні обліки Департаменту інформаційно-аналітичної підтримки МВС України;

— охарактеризувати криміналістичні обліки Експертної служби МВС України;

— визначити проблеми організації діяльності підрозділів МВС з формування криміналістичних обліків та окреслити шляхи їх вирішення;

— розробити рекомендації з використання криміналістичних обліків при розслідуванні кримінальних правопорушень;

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у діяльності з організації функціонування та використання криміналістичних обліків МВС України.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні основи функціонування та використання криміналістичних обліків МВС України.

Методи дослідження обрано з урахуванням мети та поставлених завдань, а також специфіки об'єкта і предмета дослідження. Основою дослідження слугує *діалектичний метод* пізнання, що є узагальнюючим та дозволяє розглядати явища та процеси у взаємозв'язку та взаємообумовленості. Під час дослідження також використовувались загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання, зокрема: *методи формальної логіки* (аналіз, синтез, дедукція, індукція, абстрагування) дозволили детальніше усвідомити сутність та завдання криміналістичних обліків, відокремити об'єкти реєстрації (підрозділ 1.2), визначити їх доказове значення при розслідуванні (підрозділи 3.1, 3.2); *системно-структурний метод* використовувався при розробці класифікації криміналістичних обліків (підрозділ 2.1) та системи криміналістичних обліків різних підрозділів МВС України (підрозділи 2.2, 2.3). *Порівняльно-правовий метод* використано при дослідженні правових та організаційних основ функціонування обліків (підрозділ 1.3), історико-правовий — для визначення основних етапів становлення та розвитку криміналістичних обліків (підрозділ 1.1). *Соціологічні методи* застосовувалися при вивченні результатів анкетування та інтерв'ювання працівників органів досудового розслідування, підрозділів інформаційно-аналітичної підтримки, експертів, працівників оперативних підрозділів. *Статистичні методи* використано для аналізу й узагальнення емпіричної бази дослідження та результатів статистичної звітності.

Науково-теоретичне підґрунтя дисертації склали наукові праці вітчизняних і зарубіжних фахівців у галузі юридичної психології, соціології, кримінології, криміналістики, кримінального, кримінального процесуального права, оперативно-розшукової діяльності й інших галузевих правових наук.

Нормативно-правову основу дослідження складають Конституція України, КК кодекс України, КПК України, чинні законодавчі нормативно-правові акти, накази та розпорядження МВС України та інших міністерств, що регулюють кримінальні процесуальні правовідносини при розслідуванні кримінальних правопорушень.

Емпіричну основу дослідження складають результати узагальнення практики розслідування кримінальних правопорушень, а саме матеріали 173 кримінальних проваджень, що розслідувались слідчими Київської, Харківської, Дніпропетровської, Донецької, Запорізької, Миколаївської, Херсонської областей протягом 2015–2020 рр.; дані офіційної статистичної звітності Генеральної

Прокуратури та Міністерства внутрішніх справ України за 2015–2020 рр.; зведені дані опитування 319 працівників слідчих (з них — 45 інспекторів-криміналістів) і оперативних підрозділів Національної поліції та 126 працівників Експертної служби МВС України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим в Україні комплексним монографічним дослідженням, у якому сформульовано ряд наукових положень, висновків і рекомендацій щодо функціонування та використання криміналістичних обліків МВС України, зокрема:

вперше:

— запропоновано класифікацію обліків за функціональним (цільовим) призначенням з поділенням їх на розшукові та довідкові та виключенням при цьому довідково-допоміжних обліків у формі колекцій з загальноприйнятої класифікації у зв'язку з фактичною їх відсутністю та не функціональністю;

— запропоновано розробку та впровадження у практику розслідування загальнодержавного габітоскопічного обліку, сформованого на основі сучасних уявлень про ознаки зовнішності людини та можливостей їх ототожнення засобами комп'ютерної техніки, а також з урахуванням розвитку технічних засобів відеофіксації та можливостей обробки цифрових відеозаписів;

— розроблено алгоритм використання криміналістичних обліків залежно від типових слідчих ситуацій початкового та подальшого етапів розслідування.

Удосконалено:

— наукові підходи до етапів становлення та розвитку обліково-реєстраційної діяльності правоохоронних органів з поділенням їх на періоди, що відповідають розвитку техніко-криміналістичних засобів та методів, інформаційних та комп'ютерних технологій

— поняття криміналістичних обліків як заснованої на наукових даних та узагальненні практики протидії злочинності сукупність інформаційних та інформаційно-пошукових систем, які складаються з об'єктів або відомостей про них, що створені, функціонують та використовуються суб'єктами розслідування кримінальних правопорушень для вирішення завдань кримінального провадження;

— організаційні основи функціонування криміналістичних обліків Департаменту інформаційно-аналітичної підтримки та Експертної служби МВС України;

— систему законодавчого забезпечення діяльності з формування та використання криміналістичних обліків, зосередивши увагу при цьому на важливості регламентації такої діяльності відомчими нормативно-правовими актами та необхідності їх переопрацювання у відповідності з сучасними умовами впровадження нових технологій обліково-реєстраційної діяльності;

— види, форми та принципи взаємодії слідчих зі спеціалістами та експертами під час формування криміналістичних обліків, засновані на керівній організаційній ролі слідчого та вільному обранні засобів та методів діяльності з боку інших суб'єктів розслідування.

Дістали подальшого розвитку:

— криміналістичне вчення про типові слідчі ситуації та їх значення у методиці розслідування окремих видів кримінальних правопорушень;

— рекомендації щодо виявлення, вилучення, фіксації криміналістично значущої інформації при проведенні слідчих (розшукових) дій та її використання для встановлення та розшуку осіб, які вчинили кримінальне правопорушення;

— рекомендації щодо порядку призначення окремих видів експертиз, що впливають на формування криміналістичних обліків;

— розробки науковців щодо використання біометричних даних людини для формування криміналістичних обліків.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що висновки та рекомендації, сформульовані в дисертаційному дослідженні можуть бути використані у:

— *нормотворчій діяльності* — для вдосконалення нормативно-правової регламентації функціонування та використання криміналістичних обліків при розслідуванні кримінальних правопорушень;

— *науковій сфері* — для розробки наукових положень теорії криміналістики, наукових рекомендацій з ефективної організації досудового розслідування, вирішення проблемних питань інформаційно-довідкового забезпечення розслідування кримінальних правопорушень;

— *освітньому процесі* науково-педагогічними працівниками вищих навчальних закладів для розробки навчальних програм, методичних матеріалів, рекомендацій з вивчення навчальних дисциплін криміналістики, кримінального процесу та спецкурсів, підготовки підручників і навчальних посібників з цих дисциплін (*акт впровадження Харківського національного університету внутрішніх справ від 15 січня 2020 р.*);

— *практичній діяльності* підрозділів досудового розслідування, інформаційно-аналітичної підтримки Національної поліції України, експертних підрозділів МВС України для вдосконалення діяльності з формування та використання криміналістичних обліків при розслідуванні (*акт впровадження Харківського НДЕКЦ МВС України від 22 січня 2020 р.*).

Особистий внесок здобувача. Дисертація виконана автором самостійно. Положення й висновки, що викладені в дисертації та складають її наукову основу, розроблено автором особисто. У співавторстві опубліковано главу «Інформаційно-довідкове забезпечення розслідування злочинів» у підручнику «Криміналістика», де авторська частка дисертанта складає 85 %. Наукові ідеї та розробки, що належать співавтору, у дисертації не використовувались.

Апробація результатів дисертації. Окремі положення та результати проведеного дослідження обговорювалися та оприлюднено на науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах, зокрема: «Актуальні питання розслідування кіберзлочинів» (м. Харків, 10 грудня 2013 р.), «Впровадження нового Кримінального процесуального кодексу України в правоохоронну діяльність та навчальний процес: досвід та шляхи удосконалення» (м. Харків, 5 квітня 2013 р.), «Актуальні питання досудового розслідування та сучасні тенденції розвитку криміналістики» (м. Харків, 5 грудня 2014 р.), «Процесуальні та криміналістичні аспекти досудового розслідування» (м. Одеса, 14 квітня 2016 р.), «Сучасні напрями розвитку судової експертизи та криміналістики» (м. Харків, 20 грудня 2016 р.), «Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу» (м. Харків 8 листопада 2017 р.), «Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи» (м. Київ, 24 листопада 2017 р.), «Актуальні проблеми

досудового розслідування та тенденції розвитку криміналістичної методики» (м. Харків, 21 листопада 2018 р.), «Актуальні проблеми криміналістики та судової експертології» (м. Київ, 22 листопада 2018 р.), «Актуальні питання криміналістики» (Київ, 20 грудня 2018 р.), «Процесуальне та техніко-криміналістичне забезпечення досудового розслідування» (м. Харків, 28 листопада 2019 р.).

Публікації. Основні результати дослідження опубліковано у підручнику (у співавторстві), п'яти статтях у наукових фахових журналах України, однієї — у періодичному виданні іншої держави, одинадцяти тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотацій, вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновки, списку використаних джерел (214 найменувань) і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 194 сторінки, з яких 142 сторінки основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, висвітлено ступінь вивчення проблеми науковцями, зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами, визначено мету, задачі, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано методи, сформульовано наукову новизну одержаних результатів, їх теоретичне та практичне значення, наведено дані про особистий внесок здобувача, надано відомості про наукові публікації, структуру та обсяг дисертації.

Розділ 1 «Загальні засади функціонування та використання криміналістичних обліків МВС України» складається з трьох підрозділів, в яких розглянуто історію розвитку криміналістичної реєстрації як способу ототожнення злочинців, сутність, об'єкти, значення та правові основи функціонування криміналістичних обліків.

У *підрозділі 1.1 «Історичний аспект становлення криміналістичних обліків МВС України»* розглянуто історію зародження та розвитку криміналістичної реєстрації.

Визначено періоди зародження та становлення криміналістичної реєстрації, що слугували основою для утворення системи криміналістичних обліків нашої країни, а саме: донауковий період (до XIX ст.), що характеризується відсутністю наукових поглядів на реєстрацію та здійснювався шляхом травмування та клеймування злочинців; період розвитку антропометричних методів реєстрації злочинців (XIX ст.), що здійснювався за описом зовнішності та результатами вимірювання злочинців; третій — утворення дактилоскопічних обліків (кінець XIX — початок XX ст.) на основі систематизації відбитків рук злочинців. На основі аналізу подій означених періодів, визначено етапи становлення та розвитку криміналістичної реєстрації на Україні, визначено чотири періоди становлення та розвитку системи криміналістичної реєстрації: 1. Впровадження досягнень антропометрії та дактилоскопії у роботу поліцейський підрозділів на Україні, коли вона входила до складу Російської імперії (кінець XIX ст. — 1917 р.). 2. Розвиток реєстраційних підрозділів у складі органів внутрішніх справ УРСР (1917 р. — 1991 р.). 3. Реформування та розвиток відділів реєстрації органів внутрішніх справ, що відбулись внаслідок здобуття Україною незалежності (1991 р. — 2015 р.). 4. Сучасний період розвитку криміналістичних обліків у підрозділах Експертної

служби МВС України, пов'язаний зі стрімким розвитком науково-технічних засобів та інформаційних технологій і їх впровадженням в правоохоронну діяльність (2015 р. по теперішній час). Надано характеристику кожного з чотирьох періодів.

У підрозділі 1.2 «Сутність, об'єкти та значення криміналістичних обліків МВС України» визначено основні наукові категорії, що характеризують криміналістичні обліки.

На основі аналізу думок науковців, визначено, що криміналістична реєстрація як розділ криміналістичної техніки є системою наукових знань, а не практичної діяльності. Як будь-яка наука, або галузь знань криміналістична реєстрація формувалась шляхом накопичення практичної діяльності з ведення різноманітних обліків. На певному етапі проходило узагальнення практичних досягнень, завдяки чому формувались окремі теорії: антропометрія, дактилоскопія, трасологія та ін., що стали основою криміналістичної реєстрації як галузі криміналістики. Як будь-яка галузь знань, криміналістична реєстрація має свою систему, яку складають рекомендації з формування та використання окремих видів обліків. Визначено, що криміналістичні обліки — це заснована на наукових даних та узагальненні практики протидії злочинності сукупність інформаційних та інформаційно-пошукових систем, які складаються з об'єктів або відомостей про них, що створені, функціонують та використовуються суб'єктами розслідування кримінальних правопорушень для вирішення завдань кримінального провадження.

Об'єктами криміналістичних обліків слугують: а) процеси та явища, пов'язані з вчиненням кримінального правопорушення; б) люди певних категорій та їх труп; в) предмети, що є предметом вчинення кримінального правопорушення або відомості про такі предмети; г) предмети зі слідами вчинення кримінального правопорушення або сліди, вилучені з використанням техніко-криміналістичних засобів (дактилоплівки, зліпки, фотозображення тощо); д) деякі види тварин: рідкісні або викрадені.

Криміналістичні обліки можуть бути представлені у таких формах: журнальна, картотечна, відеокартотечна, колекційна, банки даних. Зазначається, що на сучасному етапі розвитку інформаційних технологій вести розмову про будь-яку паперову форму обліку немає сенсу. На жаль, на сьогодні журнали, картотеки, відеозаписи на аналогових носіях досі існують, але зрозуміло, що вони є морально застарілими. Тому на сучасному етапі ми виділяємо дві форми обліку: колекційна — збирання та збереження об'єктів в натурі та банки даних, які можуть бути у вигляді автоматизованих банків даних або автоматизованих інформаційно-пошукових систем (далі — АПС) та зберігатися виключно в електронному вигляді. З часом колекційна форма обліків також втратить своє значення. Вже сьогодні для проведення порівняльних досліджень експерти використовують автоматизовані банки даних, зокрема під час техніко-криміналістичного дослідження документів, підроблених грошей, холодної та вогнепальної зброї. У перспективі, будь-які вилучені при проведенні слідчих (розшукових) дій сліди, незалежно від способу вилучення, будуть досліджуватись з фіксацією ідентифікаційних ознак в електронному вигляді з можливістю їх подальшого ототожнення.

Значення криміналістичних обліків полягає в тому, що різного роду інформація, яка в них міститься (довідкова, орієнтуюча, індивідуалізуюча) може бути використана суб'єктами, які проводять розслідування для вирішення його завдань на певному етапі: висунення версій, планування розслідування; підготовки

та проведення слідчих (розшукових) дій, експертних досліджень; встановлення, ототожнення та затримання підозрюваного та загального завдання — встановлення всіх обставин кримінального порушення та завершення розслідування.

У підрозділі 1.3 «Правові основи функціонування криміналістичних обліків МВС України» розглянуто основні нормативно-правові акти, що регламентують ведення та використання криміналістичних обліків.

Зазначається, що розслідування кримінальних правопорушень, встановлення винних, формування доказової бази, вирішення та розгляд кримінальних проваджень є сферою кримінально-процесуальної діяльності суб'єктів такої діяльності, визначених законодавством, відповідно діяльність з формування та використання криміналістичних обліків, як складова кримінально-процесуальної діяльності також регламентується законодавством. Послідовно розглянуто основні нормативно-правові акти, що регламентують обліково-реєстраційну діяльність підрозділів МВС України: закони України, постанови Верховної Ради та Кабінету Міністрів Країни, накази МВС України. Зосереджено увагу на основних положеннях зазначених документів та недоліки у правовому регулюванні діяльності з формування та використання криміналістичних обліків.

Аналізом сучасного стану нормативно-правового забезпечення функціонування криміналістичних обліків встановлено, що правова база, яка регламентує обліково-реєстраційну діяльність, є досить великою та дозволяє державним органам системи МВС України створювати та використовувати криміналістичні інформаційні системи в діяльності з розслідування кримінальних правопорушень. Достатньо повними, на сьогодні є нормативні акти, що регламентують ведення криміналістичних обліків Департаментом інформаційно-аналітичної підтримки (далі — ДІАП). Водночас певна низка проблем, пов'язаних із правовим регулюванням функціонування криміналістичних обліків, залишається невирішеною. Інструкції, що детально регламентують функціонування криміналістичних обліків хоча й існують, але їхня кількість є замалою, порівняно з чисельністю створених обліків інформаційних та експертних підрозділів. Таке становище є негативним і потребує додаткової уваги з боку законодавця в частині внесення відповідних змін до деяких нормативно-правових актів, що регламентують функціонування криміналістичних обліків.

Розділ 2 «Система криміналістичних обліків МВС України» складається з трьох підрозділів у яких розглянуто класифікацію криміналістичних обліків МВС України та особливості функціонування обліків Департаменту інформаційно-аналітичної підтримки Національної поліції України та Експертної служби МВС України.

У підрозділі 2.1 «Класифікація криміналістичних обліків МВС України» наведено класифікацію криміналістичних обліків за різними ознаками.

Зважаючи на предмет дослідження, яким є саме криміналістичні обліки МВС України важливою є їх класифікація за службовою приналежністю: Національної поліції України, що функціонують в ДІАП; Державної прикордонної служби України; Державної міграційної служби України; Головному сервісному центрі МВС України; Експертній службі МВС України. За результатами вивчення матеріалів кримінальних проваджень, нами встановлено, що найбільш вагомими для розслідування є криміналістичні обліки Експертної служби та ДІАП Національної

поліції України. Обліки, що функціонують у зазначених підрозділах, за даними нашого дослідження використовувались у 92 % кримінальних проваджень.

За територіальністю або за рівнем зосередженості, криміналістичні обліки можна поділити на: центральні, регіональні та місцеві. Але потрібно відзначити, що на сьогодні обліків на місцевому рівні, а саме в райвідділах поліції практично не існує. З інформаційної точки зору та важливістю для вирішення завдань кримінального провадження більш важливе значення має поділення обліків не за зосередженістю, а за функціональним призначенням або завданнями, що вирішуються криміналістичними обліками. Розглядається класифікація, що на сьогодні є загальноприйнятою серед науковців з поділенням обліків за означеним критерієм на оперативно-розшукові, інформаційно-довідкові та довідково-допоміжні. Обґрунтовується думка, що такий вид обліків як довідково-допоміжні у формі колекцій, на сьогодні втратив своє значення. Вивчення експертної практики, результати опитування експертів щодо видів колекцій Експертної служби свідчить про те що в натурній формі фактично існують лише колекції об'єктів балістичної експертизи (вогнепальна зброя, патрони, кулі, гільзи) та холодної зброї. Їх наявність в експертних підрозділах у кількісному вимірі значно поступається будь-якому каталогу зазначених об'єктів, що знаходяться у відкритому доступі у приватних колекціонерів, в тому числі у мережі Інтернет. Теж саме можна зазначити щодо колекцій макетів вибухових пристроїв і речовин; наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів; інструментів, що використовуються при зламуваннях. Таких колекцій, як: рельєфних підшов взуття; об'єктів трасологічної експертизи; печаток і штампів; магнітних носіїв інформації; лакофарбових покриттів; скла фар автотранспорту; протекторів шин; волокон і волосся; пально-мастильних матеріалів; підроблених номерів вузлів і деталей та агрегатів автотранспорту на сьогодні в експертних підрозділах практично не існує. За результатами проведеного нами опитування слідчих жоден з них не використовував експертні колекції як під час підготовки, так і під час проведення слідчих (розшукових) дій. При цьому 65 % не вбачають у цьому необхідності, 12 % — покладаються на власні знання, 23 % — на знання залучених до проведення слідчої (розшукової) дії спеціаліста.

Висловлено думку, що криміналістичні обліки за функціональним (цільовим) призначенням поділяються на розшукові та довідкові. Вважаємо зайвим використання, на наш погляд, поняття «оперативно-розшукові», оскільки з введенням у кримінально-процесуальне законодавство поняття гласних і негласних слідчих (розшукових) дій, об'єкти та інформація для обліків отримується саме після їх проведення, а результати перевірки за обліками використовуються, в основному, в слідчій а не в оперативно-розшуковій діяльності. Також зайвим вважаємо використання поняття «інформаційно-довідкові», оскільки буді-який облік містить певний об'єм інформації, про що зазначалось вище.

У підрозділі 2.2 «Криміналістичні обліки Експертної служби МВС України» розглянуто основні види криміналістичних обліків Експертної служби МВС України та надано їм характеристику.

За запропонованою в роботі класифікацією, ці обліки відносяться до розшукових та мають безпосереднє цільове призначення — сприяння розслідуванню кримінальних правопорушень. Розшукові обліки містять об'єкти, що безпосередньо пов'язані з подією злочину та вилучаються при проведенні гласних

та негласних слідчих (розшукових) дій. Призначенням розшукових обліків є ідентифікація та групофікація об'єктів, якими можуть бути як живі люди, так і інші предмети. Для проведення ідентифікаційних досліджень необхідні спеціальні знання, що використовуються у непроцесуальних формах — під час формування баз даних та забезпечення їх функціонування, так і у формі експертизи. Згідно нормативних актів постановка на облік здійснюється тільки після їх експертного дослідження, що носить діагностичний характер та полягає у виявленні сукупності ознак, що є індивідуальними та достатніми для ідентифікації об'єктів. Як порівняльні зразки в базах даних розшукових обліків використовуються об'єкти, отримані після проведення процесуальних дій у осіб, причетних до вчинення кримінального правопорушення. Ними можуть бути дактилокарти, фотознімки, відеозображення, фоноскопичні записи голосів та мовлення, профілі ДНК тощо.

Розшукові обліки функціонують на центральному рівні — у ДНДЕКЦ МВС України та регіональному — обласних НДЕКЦ. У підрозділі надано характеристику облікам, що найбільш важливі для використання при розслідуванні, а саме: 1) кулегільзотека (кулі та гільзи зі слідами зброї, вилучені при огляді місця події); 2) картотека слідів рук, вилучених з місць нерозкритих кримінальних правопорушень та дактилокартотека; 3) грошових знаків, бланків документів та цінних паперів; 4) трасологічних об'єктів (сліди взуття, транспортних засобів, знарядь зламу); 5) профілів ДНК (генетичні ознаки людини). Обліки розшукового призначення з найбільшим ступенем ефективності на сучасному етапі їх розвитку є автоматизованими. Наголошується на недоліках нормативно-правового регулювання сфери функціонування криміналістичних обліків Експертної служби МВС України. Фактично, основні положення формування розшукових обліків та порядок використання відомостей з них у розслідуванні кримінальних правопорушень регламентуються відомчим наказом, прийнятим у 2009 році, положення якого є застарілими, що призводить до неоднозначного розуміння діючої системи криміналістичних обліків безпосередніми користувачами, саме співробітниками поліції, які здійснюють розслідування кримінальних правопорушень.

У підрозділі 2.3 «Криміналістичні обліки Департаменту інформаційно-аналітичної підтримки Національної поліції України» розглянуто основні види обліків, що містяться у ДІАП та зазначено особливості їх функціонування.

Підрозділи ДІАП Національної поліції України адмініструють функціонування криміналістичних обліків, в основному, довідкового призначення, але окремі з них можуть бути використано й для розшуку осіб чи предметів. Відмічається, що позитивним є об'єднання у 2017 р. чисельних обліків ДІАП у єдину інформаційно-телекомунікаційну систему «Інформаційний портал Національної поліції України» (далі — ПНП), яка стала складовою частиною єдиної інформаційної системи МВС України. ПНП налічує більш ніж 30 різноманітних обліків, що використовуються не тільки у розслідуванні кримінальних правопорушень, а й для забезпечення функціонування всієї системи Національної поліції України. Слідчі (дізнавачі) під час розслідування кримінальних правопорушень, отримуючи необхідні дані ПНП, можуть використовувати їх для вирішення завдань кримінального провадження.

Доступ до інформаційних ресурсів Інформаційного порталу Національної поліції України є обмеженим. Право безпосереднього доступу до інформаційних

підсистем ІПНП мають лише авторизовані користувачі виключно в рамках їх функціональних обов'язків та наданого їм рівня доступу до відповідних підсистем ІПНП. Для користувачів встановлюються чотири рівні доступу до інформаційних ресурсів ІПНП для пошуку чи перегляду інформації та один рівень для внесення інформації до відповідних підсистем. Інформація з інформаційних підсистем ІПНП надається у формі витягів лише за офіційними запитами визначених законодавством правоохоронних органів. Всі обліки системи є автоматизованими, що забезпечує швидкий пошук інформації та позитивно впливає на процеси введення, обробки інформації та надання відповідей у зручній для сприйняття формі.

Зазначається, що інформаційно-пошукові системи ДІАП Національної поліції України останніми роками постійно вдосконалюються в організаційному та нормативно-правовому аспектах, що підвищує ефективність використання облікової інформації в ході розслідування злочинів.

Розділ 3 «Організаційні основи функціонування та використання криміналістичних обліків МВС України» складається з трьох підрозділів у яких розглянуто організацію роботи з формування та використання криміналістичних обліків, а також перспективні напрямки удосконалення такої діяльності.

У підрозділі 3.1 «Організація роботи підрозділів МВС України з криміналістичними обліками» проаналізована організаційна діяльність суб'єктів формування та ведення криміналістичних обліків, виявлено недоліки такої діяльності та окреслено шляхи її вдосконалення.

Цілеспрямованість, законність, обґрунтованість, всебічність дій слідчого з розслідування кримінальних правопорушень можуть бути реалізовані лише за допомогою використання організаційних основ діяльності, які надають різноаспектні можливості для забезпечення її ефективності, в тому числі реалізація можливостей використання криміналістичних обліків у розслідуванні. Організація своєчасності та якості перевірок, зберігання об'єктів, наданих для поставлення на облік, запобігання їх випадковому або несанкціонованому знищенню, їх випадковій втраті, а також несанкціонованому доступу до них, їх несанкціонованій модифікації або розповсюдженню покладаються на начальників підрозділів, у яких функціонують криміналістичні обліки. За достовірність результатів перевірки відповідає працівник експертного підрозділу, який виконував перевірку. Однак, у формуванні обліків, а саме у наданні об'єктів, що підлягають реєстрації значну роль відіграють практичні підрозділи поліції. Від якості отриманої інформації залежить кінцевий результат перевірки за криміналістичними обліками, що полягає у наданні достовірної інформації про об'єкти пошуку з подальшим її використанням у розслідуванні. На основі аналізу матеріалів кримінальних проваджень, результатів опитування працівників слідчих, експертних та інформаційно-аналітичних підрозділів визначено основні недоліки організації функціонування криміналістичних обліків та надано пропозиції щодо їх усунення.

У підрозділі 3.2 «Використання криміналістичних обліків під час розслідування кримінальних правопорушень» розглянуто використання працівниками підрозділів дізнання та досудового розслідування результатів перевірки за криміналістичними обліками.

Криміналістичні обліки використовуються в практичній діяльності з розслідування злочинів у залежності від виконуваних завдань, етапів розслідування та слідчої ситуації, що склалася на певному етапі. На різних етапах розслідування

слідчому доводиться вирішувати низку завдань діагностичного характеру: висунення версій; встановлення ознак підозрюваного, його місця можливого появлення; встановлення механізму вчинення злочину; мети та мотивів тощо, а також ідентифікаційного характеру — ототожнення: особи підозрюваного; слідів знарядь зламу, взуття, транспортних засобів тощо. Зазначені завдання виконуються комплексним використанням обліків довідкового та розшукового призначення.

Під час вирішення ідентифікаційних завдань частіше за все використовуються криміналістичні обліки Експертної служби МВС України, насамперед такі як: куль і гільз зі слідами зброї (кулегільзотека); картотека фальшивих грошей; підроблених документів, виготовлених із застосуванням засобів поліграфії; картотека слідів рук, вилучених із місць нерозкритих злочинів; дактилокартотека осіб, що підлягають обліку; колекція фонограм з голосами осіб, які анонімно повідомляли про загрозу вибуху; слідів взуття, транспортних засобів, знарядь зламу, що формується із їх зображень з місць подій за різними видами злочинів; картотека генетичних ознак людини (профілів ДНК). Після встановлення особи з використанням інформації даних систем з метою доказування проводиться експертиза, висновок якої є джерелом доказів.

Розглянуто типові слідчі ситуації для вирішення яких потрібно використання обліково-реєстраційної інформації та основні напрямки діяльності суб'єктів розслідування щодо їх вирішення.

У підрозділі 3.3 «Напрямки удосконалення функціонування та використання криміналістичних обліків МВС України» на основі аналізу недоліків функціонування криміналістичних обліків МВС України, визначено основні напрямки їх удосконалення.

Обґрунтовано необхідність здійснення наступних заходів у цьому напрямку: а) впровадження нових та підвищення ефективності існуючих криміналістичних обліків, зокрема за ознаками зовнішності людини, генетичними ознаками, біометричними даними; б) підвищення автоматизації існуючих обліків та впровадження автоматизованих інформаційно-пошукових систем; в) підвищення науково-технічного оснащення органів та підрозділів, що здійснюють функціонування обліків та перевірку об'єктів за базами даних, впровадження в їх діяльність сучасних інформаційних технологій; г) підвищення техніко-криміналістичного оснащення органів досудового розслідування та оперативних підрозділів поліції, що здійснюють поповнення масивів інформаційних систем; д) запровадження комплексного підходу при використанні інформації, що міститься у криміналістичних обліках різних органів МВС України та баз даних інших підприємств та організацій.

Одним з перспективних напрямків вважаємо впровадження на центральному та регіональному рівнях габітоскопічного обліку, як родового поняття для сукупності обліків осіб за зовнішнім виглядом людини: фототеки, відеотеки, картотеки суб'єктивних портретів і ін. Габітоскопічні обліки повинні являти собою систему біометричних даних про елементи й ознаки зовнішнього вигляду людини, їхні зв'язки між собою, характер і зміст реєстрованої інформації про осіб, способи і форми її фіксації, систематизації, зберігання, пошуку та використання.

ВИСНОВКИ

У дисертації сформульовано наукові положення, висновки та рекомендації щодо теорії та практики функціонування та використання криміналістичних обліків МВС України, що загалом свідчить про досягнення мети дослідження та вирішення поставлених завдань. Основні результати дослідження полягають у такому:

1. На основі аналізу історії розвитку криміналістики, формування та функціонування підрозділів правоохоронних органів, до складу яких входили підрозділи, що здійснювали обліково-реєстраційну діяльність, визначено чотири періоди становлення та розвитку системи криміналістичної реєстрації: 1. Впровадження досягнень антропометрії та дактилоскопії у роботу поліцейський підрозділів на Україні, коли вона входила до складу Російської імперії (кінець XIX ст. — 1917 р.). 2. Розвиток реєстраційних підрозділів у складі органів внутрішніх справ УРСР (1917 р. — 1991 р.). 3. Реформування та розвиток відділів реєстрації органів внутрішніх справ, що відбулись внаслідок здобуття Україною незалежності (1991 р. — 2015 р.). 4. Сучасний період розвитку криміналістичних обліків у підрозділах Експертної служби МВС України, пов'язаний зі стрімким розвитком науково-технічних засобів та інформаційних технологій і їх впровадженням в правоохоронну діяльність (2015 р. по теперішній час).

2. Визначено, що об'єкти криміналістичних обліків поділяються на три категорії: а) процеси та явища, пов'язані з вчиненням кримінального правопорушення: злочини та кримінальні проступки, що реєструються за чітко вираженими ознаками, які характеризують механізм вчинення кримінального правопорушення, спосіб, мотив, мету, обстановку та інші; б) відомості щодо осіб певних категорій: затримані за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, обвинувачені, засуджені; особи, які втекли з місця події, ухиляються від покарання, оголошені у розшук; безвісті зниклі; особи яких не встановлено та інші; в) предмети: викрадені об'єкти; знаряддя, що застосовувалось при вчиненні злочинів, вогнепальна зброя, відмички, інструменти; викрадені, вилучені, втрачені номерні речі; заборонені чи обмежені для використання, що вилучені в громадян; безгосподарні речі; викрадені та вилучені предмети, що мають історичну, наукову, художню цінність тощо; а також інформація про предмети: транспортні засоби, що розшукуються з будь-яких підстав у рамках кримінального провадження або транспортні засобів, що розшукуються у зв'язку з їх незаконним заволодінням; викрадені, втрачені документи; викрадена з військових складів зброя тощо; г) предмети зі слідами вчинення кримінального правопорушення або сліди, вилучені з використанням техніко-криміналістичних засобів (вилучені при огляді місця події кулі та гільзи, зліпки, фотозображення тощо); д) тварини: рідкісні або викрадені.

На підставі дослідження об'єктів, що підлягають реєстрації, мети, завдань та значення криміналістичної реєстрації встановлено, що криміналістичні обліки — це заснована на наукових даних та узагальненні практики протидії злочинності сукупність інформаційних та інформаційно-пошукових систем, які складаються з об'єктів або відомостей про них, що створені, функціонують та використовуються суб'єктами розслідування кримінальних правопорушень для вирішення завдань кримінального провадження.

3. Нормативно-правова база, що регламентує організацію функціонування та використання криміналістичних обліків МВС України базується на положеннях

Конституції України щодо недопущення збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди. Систему нормативно-правових актів складають Закони України, постанови Верховної Ради та Кабінету Міністрів України, накази МВС України.

Оскільки криміналістичні обліки являють собою інформаційно-пошукові системи, то на них поширюється дія законів України «Про інформацію», «Про Національну програму інформатизації», «Про захист персональних даних». Інформаційно-аналітичну та інформаційно-пошукову діяльність, відповідно до законодавства, мають право здійснювати наступні органи МВС України: Національна поліція України, Державна прикордонна служба України, Державна міграційна служба України, Головний сервісний центр МВС України, положення про які затверджені відповідними нормативними документами. Нормативними актами нижчого рівня є накази, положення й інструкції МВС України, що регулюють обліково-реєстраційну діяльність, переважно, окремо взятого обліку чи підрозділу, у компетенцію якого входить ведення певного обліку.

Висловлено думку, що нормативно-правова регламентація функціонування криміналістичних обліків Департаменту інформаційно-аналітичної підтримки Національної поліції України на сьогодні є достатньою та такою, що, в цілому, повно відображає завдання обліків, форми та способи відображення інформації в облікових одиницях, їхню структуру та систему, а також порядок надання доступу до інформаційних масивів. Наголошується на недостатній законодавчій регламентації ведення та використання обліків Експертної служби МВС України. Фактично єдиним відомчим нормативним актом є наказ, що затверджує Інструкцію з організації функціонування криміналістичних обліків Експертної служби МВС України, положення якої на сьогодні є застарілими та такими, що не відповідають сучасним вимогам обліково-реєстраційної діяльності.

4. Встановлено, що з багатьох критеріїв класифікації криміналістичних обліків найбільше значення має їх поділення за територіальністю або рівнем зосередженості та за цільовим призначенням. За рівнем зосередженості криміналістичні обліки можна поділити на: центральні, регіональні та місцеві. При цьому встановлено, що на місцевому рівні (райвідділи поліції) на сьогодні обліків фактично не існує. Запропоновано облік об'єктів на місцевому рівні залишити, але відповідальність за його формування та функціонування покласти на підрозділи техніко-криміналістичного забезпечення у міських відділах поліції, що обґрунтовується потребою перевірки слідів за даними обліками у межах району всьому місті, оскільки злочинці, як правило, не обмежуються одним районом, а діють по всьому місту, особливо при вчиненні таких видів злочинів, як крадіжки, грабежі, розбої, хуліганство, нанесення тілесних пошкоджень тощо.

З інформаційної точки зору та важливістю для вирішення завдань кримінального провадження важливе значення має поділення обліків за функціональним призначенням або завданнями, що вирішуються. Криміналістичні обліки за функціональним (цільовим) призначенням поділяються на розшукові та довідкові. На сьогодні довідково-допоміжні обліки у формі колекцій об'єктів, що прямо не пов'язані з подією кримінального правопорушення, запропоновані більшістю науковців, втратили своє значення для розслідування в цілому, набули нових форм та не можуть мати назву криміналістичних, оскільки не використовуються при розслідуванні, а слугують лише порівняльним матеріалом

при проведенні експертиз. Їх можна охарактеризувати як інформаційні бази даних, що утворюються та функціонують у кіберпросторі та можуть знаходитись як у вільному доступі, так і у власності підприємств, установ, організацій та приватних осіб.

5. Криміналістичні обліки Експертної служби МВС України займають ключове місце у системі криміналістичної реєстрації. За класифікацією, наведеною вище ці обліки відносяться до розшукових та мають безпосереднє цільове призначення — сприяння розслідуванню кримінальних правопорушень. Розшукові обліки містять об'єкти, що безпосередньо пов'язані з подією злочину та вилучаються при проведенні гласних та негласних слідчих (розшукових) дій та використовуються з метою ідентифікація та встановлення групової належності об'єктів, якими можуть бути як живі люди, так і предмети. Розшукові обліки функціонують на центральному рівні — в ДНДЕКЦ МВС України та регіональному — обласних НДЕКЦ. На центральному рівні функціонують такі види обліків розшукового призначення: 1) центральна кулегільзотека (кулі та гільзи зі слідами зброї; 2) центральна колекція фальшивих грошей; 3) підроблені документи, виготовлені із застосуванням засобів поліграфії; 4) центральна картотека слідів рук, вилучених з місць нерозкритих тяжких та резонансних злочинів; 5) центральна дактилокартотека осіб, що підлягають обліку на рівні ДНДЕКЦ; 6) центральна колекція фонограм з голосами та мовленням анонімних дикторів та встановлених осіб, які повідомляли про різного роду суспільно небезпечні діяння; 7) сліди взуття, що формується із зображень слідів взуття з місць подій за різними видами тяжких та особливо тяжких злочинів; 8) профілі ДНК (генетичні ознаки людини); 9) вибухові пристрої та їх залишків, вилучені з місць події; 10) центральний каталог відомостей про напівсинтетичні і синтетичні наркотичні засоби і психотропні речовини. Серед означених обліків найбільш вагоме значення для розслідування мають дактилоскопічний та балістичний обліки, що існують у формі автоматизованих інформаційно-пошукових систем «Дакто-2000» та «BalScan» відповідно, об'єднаних у мережу та здатних вести пошук та ототожнення об'єктів в автоматичному режимі.

6. У підрозділах Департаменту інформаційно-аналітичної підтримки Національної поліції України функціонують криміналістичні обліки, в основному, довідкового призначення, але окремі з них можуть бути використано й для розшуку осіб чи предметів. Криміналістичні обліки об'єднані у межах інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України», яка є складовою частиною єдиної інформаційної системи МВС України та складаються з різних за характером облікової інформації підсистем.

Можливості автоматизованих систем забезпечують швидкий пошук та порівняння інформації про конкретний об'єкт або групи об'єктів із визначеними параметрами. Програмне забезпечення дозволяє аналізувати інформацію всієї сукупності баз даних, що входять до інтегрованого банку даних, встановлювати зв'язки між окремими обліками, в яких відображено інформацію про один об'єкт, але за різними параметрами, а також зв'язки різних об'єктів, що мають спільні інформаційні поля. Інформаційно-пошукові системи Департаменту інформаційно-аналітичної підтримки Національної поліції України останніми роками постійно вдосконалюються в організаційному та нормативно-правовому аспектах,

що підвищує ефективність використання облікової інформації в ході розслідування злочинів.

7. Виявлено наступні недоліки організації формування та перевірки об'єктів за криміналістичними обліками: а) несистемне, несвоєчасне та неповне наповнення масивів обліків експертних підрозділів, пов'язане з низьким рівнем вилучення слідів при оглядах місць подій, неможливістю внесення слідів у базу даних з-за їх низької якості, відсутністю мотивації слідчих, в тому числі небажанням оформлення супровідних документів та доставлення речових доказів з периферії в обласні центри, у зв'язку з чим перевірки за обліками здійснюються переважно за резонансними злочинами (65 % респондентів); б) обмежені технічні можливості та недостатня автоматизація обліків як на рівні формування баз даних та алгоритмізації роботи особи, відповідальної за функціонування обліку, так і при ідентифікації об'єктів автоматизованими інформаційно-пошуковими системами (53 %); в) відсутність або недостатня апробація окремих категорій обліків на центральному та регіональному рівнях, зокрема за ознаками зовнішності людини, біометричними даними, профілями ДНК тощо (про що зазначили 55 % опитаних нами експертів); г) відсутність розшукових обліків та недостатнє кадрове забезпечення підрозділів з ведення довідкових обліків на місцевому рівні (60 %); д) відсутність комплексного підходу при використанні інформації, що міститься у криміналістичних обліках та базах даних інших відомств, підприємств та організацій (33 %).

Для успішного вирішення зазначених проблем необхідний комплексний підхід, що полягає в налагодженій роботі підрозділів з техніко-криміналістичного забезпечення, органів досудового розслідування та підрозділів, відповідальних за формування та ведення криміналістичних обліків. Зазначена діяльність повинна бути регламентована відомчими нормативними актами та забезпечена сучасними техніко-криміналістичними засобами та інформаційними технологіями.

8. Криміналістичні обліки використовуються слідчим в практичній діяльності з розслідування кримінальних правопорушень у залежності від виконуваних завдань, етапів розслідування та слідчої ситуації, що склалася на певному етапі. На початковому етапі виділено наступні типові ситуації, для вирішення яких необхідно комплексне використання розшукових та довідкових обліків: правопорушника затримано з документами, що посвідчують особу, але є сумніви у достовірності даних; особу підозрюваного встановлено, але не затримано та його місцезнаходження невідомо; особа злочинця невідома, відсутні свідки та очевидці, але ним залишені певні матеріальні сліди; злочинець не затриманий, але є свідки та очевидці, які його запам'ятали та можуть описати або є відеозображення, зафіксоване відеокамерою спостереження. На подальшому етапі розслідування виникають ситуації, пов'язані з перевіркою правдивості наданих підозрюваним відомостей та встановленням його причетності до раніше вчинених кримінальних правопорушень.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Приходько В. О. Правові засади функціонування криміналістичних обліків: сучасний стан. *Теорія і практика судової експертизи і криміналістики*. 2014. Вип. 14. С. 151–156.

2. Приходько В. О. Криміналістичні обліки експертної служби МВС України: історичний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2016. Вип. 41. Т. 4. С. 184–189.

3. Приходько В. О. Правові підстави використання криміналістичних довідково-допоміжних обліків. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 6. Т. 4. С. 133–137.

4. Приходько В. О. Криміналістичні обліки Департаменту інформаційно-аналітичної підтримки Національної поліції України. *National law journal: theory and practice*. 2018. № 4. Т. 2. С. 122–127.

5. Приходько В. О. Криміналістичні обліки розшукового призначення Експертної служби МВС України. *Порівняльно-аналітичне право*. № 3. 2018. С. 281–284.

6. Приходько В. О. Нормативно-правове забезпечення криміналістичних обліків МВС України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Юриспруденція*. 2018. № 34. С. 90–93.

7. Приходько В. О., Сімонович Д. В. Інформаційно-довідкове забезпечення розслідування злочинів. *Криміналістика: підручник у 2 т. Т. 1 / А. Ф. Волобуєв, М. В. Даньшин, А. В. Іщенко та ін.; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Малярової ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 88–109.*

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Приходько В. А. Щодо проблеми нормативно-правового регулювання у сфері застосування новітніх інформаційних технологій. *Актуальні питання розслідування кіберзлочинів : матер. міжнар. наук.–практ. конф. (м. Харків, 10 груд. 2013 р.)*. Харків, ХНУВС. 2013. С. 72–74.

9. Приходько В. О. Застосування спеціальних знань за новим КПК України. *Впровадження нового Кримінального процесуального кодексу України в правоохоронну діяльність та навчальний процес: досвід та шляхи удосконалення : матер. наук.–практ. конф., (м. Харків, 5 квіт. 2013 р.)*. Харків, ХНУВС. 2013. С. 357–358.

10. Приходько В. О. Щодо недоліків нормативно-правового регулювання криміналістичних обліків. *Актуальні питання досудового розслідування та сучасні тенденції розвитку криміналістики : матер. міжнар. наук.–практ. конф. (м. Харків, 5 груд. 2014 р.)*. Харків, ХНУВС. 2013. С. 425–426.

11. Приходько В. О. Про актуальність використання можливостей інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів. *Процесуальні та криміналістичні аспекти досудового розслідування : матер. міжнар. наук.–практ. конф. (м. Одеса 14 квіт. 2016 р.)*. Одеса: ОДУВС, 2016. С. 119–120.

12. Приходько В. О. Проблеми нормативно-правового регулювання криміналістичних баз даних. *Сучасні напрями розвитку судової експертизи та криміналістики : матер. наук.–практ. конф., присвяч. пам'яті засл. проф. М. С. Бокаріуса (м. Харків, 20 груд. 2016 р.)*. Харків: ХНУВС, 2016. С. 201–203.

13. Приходько В. О. Криміналістичні обліки оперативно-розшукового призначення: сучасний стан і тенденції. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу : матер. міжнар. наук.–практ. конф. до 100-річчя з дня народження проф. М. В. Салтевського (м. Харків, 08 лист. 2017 р.)*. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків. С. 168–170.

14. Приходько В. О. Сучасний стан криміналістичної реєстрації в Україні. *Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи* : матер. міжвідом. наук.–практ. конф. (м. Київ, 24 лист. 2017 р.): у 2 част. Т. 2. МВС України, Нац. Акад. внутр. справ. Київ: Нац. Акад. внутр. справ. С. 118–120.

15. Приходько В. О. Деякі проблеми правового регулювання криміналістичних обліків МВС України. *Актуальні проблеми досудового розслідування та тенденції розвитку криміналістичної методики* : матер. всеукр. наук.–практ. конф. (Харків, 21 лист. 2018 р.). МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ. С. 163–164.

16. Приходько В. О. Щодо правових підстав використання інформаційно-довідкових обліків. *Актуальні проблеми криміналістики та судової експертології* : матер. міжвідом. наук.–практ. конф. (Київ, 22 лист. 2018 р.). МВС України, Нац. Акад. внутр. справ. Київ: Нац. Акад. внутр. справ. С. 312–315.

17. Приходько В. О. Відеонагляд та відеоаналіз, як дієві засоби протидії злочинності: проблемні питання. *Актуальні питання криміналістики* : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 20 груд. 2018 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 190–191.

18. Приходько В. О. Інформаційні системи Департаменту інформаційно-аналітичної підтримки Національної поліції України – важливе джерело інформації в ході розслідування злочинів. *Процесуальне та техніко-криміналістичне забезпечення досудового розслідування* : тези доп. всеукр. наук.–практ. конф. (м. Харків, 28 листоп. 2019 р.). Харків, ХНУВС. 2019. С. 137–139.

АНОТАЦІЯ

Приходько В. О. Теоретичні та практичні основи функціонування та використання криміналістичних обліків МВС України. — *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». — Харківський національний університет внутрішніх справ, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України. — Харків, 2021.

У дисертації на монографічному рівні досліджено концептуальні положення теорії та практики функціонування та використання криміналістичних обліків МВС України. Розглянуто історію розвитку криміналістичної реєстрації як способу ототожнення злочинців, сутність, об'єкти, значення та правові основи функціонування криміналістичних обліків. Проаналізовано основні нормативно-правові акти, що регламентують ведення та використання криміналістичних обліків, визначено недоліки правового забезпечення та надано пропозиції щодо їх вдосконалення. Розглянуто класифікацію криміналістичних обліків МВС України та особливості функціонування обліків Департаменту інформаційно-аналітичної підтримки Національної поліції України та Експертної служби МВС України, наведено класифікацію криміналістичних обліків за різними ознаками, зокрема за підпорядкованістю, територіальністю та функціональним (цільовим) призначенням. Розглянуто організацію роботи з формування та використання криміналістичних

обліків, виявлено недоліки такої діяльності та окреслено шляхи її вдосконалення. Зосереджено увагу на особливостях використання працівниками підрозділів дізнання та досудового розслідування результатів перевірки за криміналістичними обліками. На основі аналізу недоліків функціонування криміналістичних обліків МВС України, визначено основні напрямки їх удосконалення.

Ключові слова: криміналістична реєстрація, криміналістичні обліки, експертні підрозділи, інформаційно-аналітичне забезпечення, розслідування, слідчий, експерт.

АННОТАЦІЯ

Приходько В. А. Теоретические и практические основы функционирования и использования криминалистических учетов МВД Украины. — *Квалификационная научная работа на правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность». — Харьковский национальный университет внутренних дел, Национальный научный центр «Институт судебных экспертиз им. Засл. проф. Н. С. Бокариуса» Министерства юстиции Украины. — Харьков, 2021.

В диссертации на монографическом уровне исследованы концептуальные положения теории и практики функционирования и использования криминалистических учетов МВД Украины. Рассмотрена история развития криминалистической регистрации как способа отождествления преступников, сущность, объекты, значение и правовые основы функционирования криминалистических учетов. Сформулировано авторское понятие криминалистических учетов как основанной на научных данных и обобщении практики противодействия преступности совокупности информационно-поисковых систем, состоящих из объектов или сведений о них, которые созданы, функционируют и используются субъектами расследования уголовных правонарушений для решения задач уголовного судопроизводства.

Проанализированы основные нормативно-правовые акты, регламентирующие ведение и использование криминалистических учетов, выявлены недостатки правового обеспечения и даны предложения по их совершенствованию. Рассмотрена классификация криминалистических учетов МВД Украины и особенности функционирования учетов Департамента информационно-аналитической поддержки Национальной полиции Украины и Экспертной службы МВД Украины, приведена классификация криминалистических учетов по разным признакам, в частности по подчиненности, территориальности и функциональному (целевому) назначению. Рассмотрена организация работы по формированию и использованию криминалистических учетов, выявлены недостатки такой деятельности и намечены пути ее совершенствования. Сосредоточено внимание на особенностях использования сотрудниками подразделений дознания и досудебного расследования результатов проверки по криминалистическим учетам.

На основе анализа недостатков функционирования криминалистических учетов МВД Украины, определены следующие основные направления их совершенствования: а) внедрение новых и повышение эффективности

существующих криминалистических учетов, в частности по признакам внешности человека, генетическим признакам, биометрическим данным; б) повышение автоматизации существующих учетов и внедрение автоматизированных информационно-поисковых систем; в) повышение научно-технического оснащения органов и подразделений, осуществляющих функционирование учетов и проверку объектов по базам данных, внедрение в их деятельность современных информационных технологий; г) повышение технико-криминалистического оснащения органов досудебного расследования и оперативных подразделений полиции, осуществляющих пополнения массивов информационных систем; д) введение комплексного подхода при использовании информации, содержащейся в криминалистических учетах различных органов МВД Украины и баз данных других предприятий и организаций.

Ключевые слова: криминалистическая регистрация, криминалистические учеты, экспертные подразделения, информационно-аналитическое обеспечение, расследование, следователь, эксперт.

SUMMARY

Prykhodko V. O. Theoretical and practical bases of functioning and use of forensic databases of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. — *Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.*

Dissertation for the degree of Candidate of Sciences in Law according to the academic specialization: 12.00.09 "Criminal Process and Criminalistics; Forensic Examination, Operational Search Activity". — Kharkiv National University of Internal Affairs, National Scientific Center "Hon. Prof. M. S. Bokarius Forensic Science Institute" of the Ministry of Justice of Ukraine. — Kharkiv, 2021.

The dissertation at the monographic level examines the conceptual provisions of the theory and practice of functioning and use of forensic records of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. The history of the development of forensic registration as a way to identify criminals, the essence, objects, meaning and legal basis of forensic records are considered. The main normative legal acts regulating the conduct and use of forensic records are analyzed, the shortcomings of the legal provision are identified and proposals for their improvement are provided. The classification of forensic records of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine and the peculiarities of the functioning of records of the Department of Information and Analytical Support of the National Police of Ukraine and the Expert Service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine are considered. The organization of work on the formation and use of forensic records is considered, the shortcomings of such activities are identified and ways to improve it are outlined. Attention is focused on the peculiarities of the use of the results of the inspection of forensic records by the employees of the units of inquiry and pre-trial investigation. Based on the analysis of the shortcomings of the functioning of forensic records of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, the main directions of their improvement are identified.

Keywords: forensic registration, forensic databases, expert subdivisions, information and analytical support, investigation, investigator, expert.

Відповідальний за випуск
кандидат юридичних наук, доцент
А. О. Полянський

Підписано до друку 05.02.2021. Папір офсетний. Друк офсетний.
Формат 60×90/16. Умов. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Наклад 100 прим.
Видавець і виготовлювач — Видавництво «Константа»,
Харківська область, м. Харків, вул. Космічна, 26
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №376 від 22.01.2001